

Římské cesty biskupa Josefa Hloucha

Martin Weis

Cesta do Říma k hrobům apoštolským, na koncilní zasedání či v čele poutníků při příležitosti mimořádného jubilejního roku patří k význačným událostem v životě každého biskupa. Bohužel, občas se stávalo, že tyto cesty biskupů k papeži byly mocným tohoto světa takřkajíc „trnem v oku“ a snažili se je všemožně omezovat či výslovně zakazovat.¹ Ani komunistický režim v naší vlasti se nechoval jinak. Na postavě devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha (1902–1972) budeme na základě dochovaných a badateli přístupných archivních materiálů demonstrovat tyto nepřátelské postoje komunistického režimu vůči svobodnému osobnímu styku katolických biskupů v tehdejší Československu s Apoštolským stolcem.

¹ Pokud pomineme totalitní režimy nacismu či komunismu, ve kterých ostatně jakýkoliv svobodný pohyb osob byl znemožňován, nebo alespoň přísně kontrolován, jedná se o velice složitou problematiku, a to jak vzhledem k místu, tak k době a konkrétní osobě. Nelze proto zevšeobecnovat. Uvažme např. období josefinismu. Je všeobecně uváděno, že vztah josefinistických biskupů s Římem byl problematický, neboť státními rozhodnutími byl svobodný styk biskupů s Římem silně omezen. Na druhou stranu je ale nutné uvědomit si, že záleželo často na samotném biskupovi a jeho motivaci pro větší či menší frekvenci styků s Římem. Jako příklad zde uvádím skvělou charakteristiku vztahu biskupa doby josefinismu k Římu, jak ji uvádí historik Rudolf Svoboda ve svém díle o prvním českobudějovickém biskupovi. Vztah Jana Prokopa Schaaffgotscheho k Římu „odrážel historicko-politické klima ve státě. Z této reality nevypřerala jeho potřeba či nutnost příliš častého kontaktu s Římem [...]. [Ponechával] na státu, aby určoval intenzitu vztahů s hlavou katolické církve. Ve vztahu k Římu byl Schaaffgotsche biskupem, jehož loajalita patřila panovníkovi i papeži, ale každému v úplně jiných oblastech.“ Srov. SVOBODA, Rudolf, *Jan Prokop Schaaffgotsche, První biskup českobudějovický*, Brno, 2009, s. 255–256.

1. Církevněprávní normy o návštěvách Říma

Kodex kanonického práva z roku 1917, platný v době episkopátu Josefa Hloucha, stanovil, že biskup je povinen zachovávat residenční povinnost ve své diecézi. Připouštěl však několik výjimek. V první řadě se jednalo o návštěvu nazývanou *ad limina apostolorum* neboli k prahům apoštolským. Normy upravující tuto návštěvu nalezneme v kán. 340 až 342 CIC/1917. V nich se píše, že všichni diecézní biskupové jsou povinni podat každých pět let Nejvyššímu veleknězi zprávu o stavu jim svěřené diecéze podle formuláře stanoveného Apoštolským stolicí. Výjimečně, pokud rok stanovený pro předložení zprávy připadne zcela nebo zčásti na první dvouletí po nastoupení do úřadu diecézního biskupa, může biskup protentokrát upustit od zpracování a předložení zprávy. Kodex pamatoval i na biskupy z velmi vzdálených, zámořských krajin: jim stačilo navštívit Řím jednou za deset let. Pokud biskupovi závažné důvody bránily v cestě do Říma, mohl jej zastoupit biskup koadjutor, nebo po předchozím souhlasu Apoštolského stolce vhodný kněz z diecéze téhož biskupa. Co se týče účasti na zasedání ekumenického koncilu, i zde mohl být biskup z účasti na koncilním zasedání omluven ze závažných důvodů a mohl jmenovat svého zástupce, který ale neměl hlasovací právo.

2. První cesta do Říma

Devátý českobudějovický biskup Josef Hlouch byl biskupem jmenován 25. června 1947 a biskupské svěcení přijal v Olomouci na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna 1947. Hlavním světitelem byl apoštolský internuncius v Československu arcibiskup Saverio Ritter, neboť Olomoucká arcidiecéze tehdy nebyla obsazena sídelním arcibiskupem.² Spolusvětiteli byli pražský arcibiskup Josef Beran a olomoucký pomocný biskup Stanislav Zela, který byl olomouckým kapitulním vikářem. Josef Hlouch byl uveden v úřad biskupa českobudějovického v neděli 7. září 1947.³

² Olomoucký arcibiskup Leopold Prečan zemřel 2. března 1947 na Svatém Kopečku. O rok později byl papežem Piem XII. jmenován jeho nástupce Josef Karel Matocha. V době svěcení biskupa Hloucha byla tedy v Olomouci sedisvakance, během jejíhož trvání probíhalo jednání o obsazení olomouckého arcibiskupského stolce vhodným kandidátem. Proto také jako hlavní světitel biskupa Hloucha byl vybrán diplomatický zástupce Apoštolského stolce.

³ Základní přehled života biskupa Josefa Hloucha byl již na stránkách tohoto odborného časopisu publikován. Srov. WEIS, Martin, *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupu Hlouchovi*, in: *Revue církevního práva* č. 56–3/2013, Praha, s. 33–45, a WEIS, Martin, *Bude biskup Josef Hlouch blahřečen?*, in: *Revue církevního práva* č. 66–1/2017, Praha, s. 65–79.

Ještě téhož roku, počátkem listopadu, biskup Hlouch navštívil Řím, kde se jej ujal rada československého velvyslanectví u Apoštolského stolce František Schwarzenberg. Dne 6. listopadu 1947 byl Josef Hlouch spolu se svým sekretářem Antonínem Rohem přijat v soukromé audienci papežem Piem XII., kterému podal informace o stavu diecéze, které se ujal. Připomeňme, že v Českobudějovické diecézi žilo tehdy 982 265 katolíků (93,3 % obyvatel diecéze) a 105 116 lidí, kteří byli členy jiného náboženského společenství nebo se nehlásili k žádnému náboženskému vyznání. Bezvěrectví bylo nejvíce rozšířeno mezi členy politických stran levicového zaměření, a to ponejvíce ve větších městech.⁴ Vesnické a malé městské farnosti vykazovaly jen malé procento obyvatel, kteří se nehlásili ke katolické církvi. Nejméně obyvatel žilo v pohraničních oblastech, které byly vylidněny po odsunu obyvatel německé národnosti a které se nepodařilo po odsunu původního obyvatelstva plně dosídlit.

Na 432 farností připadalo 371 diecézních kněží v činné službě. Řeholních kněží v diecézi působil 71, jinam příslušných 22 a pensionovaných kněží bylo 66. Řeholních sester v diecézi působil 612, přičemž nejpočetněji byly zastoupeny školské sestry s 266 řeholnicemi a boromejky se 163 řeholnicemi.⁵ Papež Pius XII. v rozhovoru s diecézním biskupem Josefem Hlouchem nejvíce ocenil zdařilý průběh svatovojtěšských oslav v Českobudějovické diecézi a zvláště ocenil diecézní klérus, který přinášel velké oběti pro Boha a nesmrtelné lidské duše.

Biskup Josef Hlouch o této návštěvě referuje ve svém článku pro časopis *Rozsévač* následovně: „V předpokoji Sv. Otce setkáváme se s hodnostáři různých světadílů. Když slyší Československo, patří na nás s údivem. Takové věci o nás slyšeli! Máme příležitost opravit jejich názory. Konečně u Sv. Otce! Vznešený muž – Velekněz. Pohled nesmírně vážný, tvář muže bolesti a starostí. V Římě se ví, co se děje na celém světě, Sv. Otec zná naši vlast. Se zájmem otce naslouchá, jak zde žijeme, pracujeme, věříme. Pozdravuje naši zemi. Zvláště náš jihočeský lid. Praví: »Miluji tu zemi, opravdu, ze srdce mám ji rád, žehnám ji!«⁶

⁴ K problematice poválečného působení komunistické strany na jihu Čech srov. WEIS, Martin, *Ty ještě věříš, soudruhu?*, in: *Studia theologica* č. 1/2009, Olomouc, s. 60–69.

⁵ K stavu diecéze podrobněji srov. WEIS, Martin, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha, 1999, s. 23 a násl. Srov. též diecézní katalog z roku 1948, který zachycoval situaci k 31. prosinci 1947: *Catalogus saecularis et regularis cleri dioeceseos Bohemo-Budvicensis pro Anno Domini 1948*, České Budějovice, 1948, 193 s.

⁶ HLOUCH, Josef, *Vzpomínky na cestu do Říma*, in: *Rozsévač* č. 3/1948, Olomouc, s. 24–27.

V úředním listu diecéze byl uveřejněn obdobný text následujícího znění: „Svatý Otec mne přijal v soukromé audienci dne 6. listopadu. S radostí slyšel zprávy o obětech, které pro Boha přináší kněžstvo naší diecéze, zvláště v pohraničí. S otcovskou vděčností přijal ujištění o velké víře lidu, o obětech, modlitbách, jimiž věrně stádce doprovází a podporuje svou nejvyšší hlavu. Svátý Otec odpověděl: žehnám zemi i diecézi, žehnám kněžstvu i lidu. Miluji ten lid opravdu upřímně, z celého srdce.“⁷

3. Znemožněné cesty

Po únoru 1948 nastalo postupné omezování náboženského života ve státě: komunistický režim se snažil církve ovládnout. Činil tak v první řadě za pomoci mocenských prostředků. Usiloval o znemožnění adekvátní reakce církví na společenské změny v Československu, o zabavení hospodářské základny církví, ale také o postupné odstranění mnohých představitelů církví a jejich internování či uvěznění v důsledku zinscenovaných politických procesů. Samozřejmostí bylo, že představitelé katolické církve měli velmi omezený a v mnohých případech přímo znemožněný styk s Apoštolským stolcem.⁸

Které cesty do Říma byly českobudějovickému biskupovi znemožněny? V první řadě se jednalo určitě o pout' do Říma při příležitosti svatého roku, který byl vyhlášen papežem Piem XII. a trval od 25. prosince 1949 do 25. prosince 1950.⁹ Papež Pius XII. vyhlásil 1. listopadu 1950 dogma o Nanebevzetí Panny Marie apoštolskou konstitucí *Munificentissimus Deus*. Jako hluboký mariánský ctitel by se biskup Josef Hlouch zajisté zúčastnil v Římě i slavnostního vyhlášení tohoto dogmatu.¹⁰ V roce 1950 byl ale již diecézní biskup internován v budově rezidence, kterou nesměl opouštět ani kvůli vedení bohoslužeb. I nutné lékařské vyšetření biskupa Josefa Hloucha v nemocnici znamenalo velice složité jednání, které trvalo

⁷ Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis č. 11/1947, České Budějovice, s. 63.

⁸ VAŠKO, Václav, *Neumlčena I*, Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce, Praha, 1990, s. 243–245. Dále srov. VAŠKO, Václav, *Dům na skále I*, Církev zkoušená: 1945 – začátek 1950, Kostelní Vydří, 2004, 255 s. K problematice politického katolicismu možno směřle doporučit zasvěcenou monografii FIALA, Petr a kol., *Český politický katolicismus 1848–2005*, Brno, 2008, 535 s.

⁹ Podrobněji k problematice svatých roků srov. POLC, Jaroslav V., *Svaté roky (1300–1983)*, Olomouc, 2000, 159 s.

¹⁰ K problematice mariánských dogmat lze doporučit monografie MINAŘÍK, Metoděj, *Mariánská dogmata*, Kostelní Vydří, 1991, 50 s., či POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*, Olomouc, 2000, 66 s.

několik dnů, a samotná návštěva biskupa v nemocnici byla provedena za velice přísných bezpečnostních opatření.¹¹

Další předpokládaná účast Josefa Hloucha na cestách do Říma by souvisela s konáním ekumenického koncilu. Dne 25. ledna 1959 oznámil papež Jan XXIII. úmysl svolat obecný církevní sněm a již 11. listopadu 1962 byl koncil zahájen. Sněmovní jednání probíhalo ve čtyřech obdobích, vždy na podzim v letech 1962 až 1965, a zúčastnilo se ho na 2 000 biskupů. Papež Jan XXIII. ale již na sklonku roku 1962 onemocněl a 3. června 1963 zemřel. Po konkláve, které trvalo jediný den, byl novým papežem zvolen milánský arcibiskup Giovanni Battista Montini, který přijal jméno Pavel VI. a ihned po svém zvolení vyhlásil pokračování koncilu, který byl přerušeno smrtí Jana XXIII.¹² Nemusíme snad ani podrobně připomínat, že tento ekumenický sněm byl bezesporu jednou z nejvýznamnějších událostí života katolické církve v běhu 20. století.

Z Čech a Moravy se mohl všech zasedání koncilu zúčastnit pouze jediný biskup, a to olomoucký pomocný biskup František Tomášek.¹³ Většina biskupů z tehdejšího Československa nemohla na koncil přicestovat, neboť byla násilím zbavena svého úřadu a uvržena do internace. Sice dostali oficiální pozvánku, ale byli přinuceni napsat papeži „omluvný dopis“, že nemohou přicestovat na koncil, neboť nejsou toho času v úřadu. Možnost podporovanou státem, aby použili zástupce, odmítli, neboť se jednalo o velice prorežimní kněze. Českobudějovickému biskupovi Josefu Hlouchovi, který byl v internaci,¹⁴ byl navrhován jako jeho prokurátor na koncilu

¹¹ Podrobněji k omezování biskupa Josefa Hloucha na svobodě srov. WEIS, Martin, *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupu Hlouchovi*, s. 33–45.

¹² Více srov. pojednání AUBERT, Roger, SOETENS, Claude, *Der Konzilsverlauf*, in: MAYEUR, Jean-Marie (ed.), *Die Geschichte des Christentums*, Band XIII: Krisen und Erneuerung: (1958–2000), Freiburg im Breisgau, 2002, s. 32–67. Z překladů zahraničních autorů do češtiny nutno upozornit na dílo JEDIN, Hubert, *Malé dějiny koncilů*, Praha, 1990, 146 s., či na dílo PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil 1962–1965*, Příprava, průběh, odkaz, Praha, 2014, 435 s.

¹³ Podle názoru historika Stanislava Balíka byl František Tomášek, přestože jako biskup neměl k výkonu úřadu státní souhlas a vykonával se státním souhlasem úřad řadového duchovního, vybrán Ústředním výborem Komunistické strany Československa zřejmě z toho důvodu, že to mělo být gesto, že se za české země zúčastní koncilu alespoň jeden biskup a „Tomášek navíc působil jako biskup, který mohl být státními úředníky nejnásilněji ovlivňován“. Srov. BALÍK, Stanislav, *Kdo nás reprezentoval na koncilu?*, in: Perspektivy (příloha Katolického týdeníku) č. 4/2013, Praha, s. 1.

¹⁴ Biskup Josef Hlouch byl v březnu 1952 odvezen z diecéze do Kadaně, odtud byl téhož roku přemístěn do Růžodolu u Liberce a roku následujícího byl umístěn v internaci v Myštevsi u Nového Bydžova. V roce 1954 byl ze zdravotních důvodů uvolněn z internace a po hospitalizaci mu bylo určeno místo k pobytu v Šebetově u Boskovic. V roce 1958 byl opět uvržen do přísné internace

smutně proslulý Josef Beneš, člen Československé strany lidové, publicista, spisovatel a vyšehradský probošt. Biskup Hlouch tuto nabídku velice důrazně odmítl.¹⁵

Přípis z Ministerstva školství a kultury dokládá, že v době zasedání koncilu byla učiněna přísná bezpečnostní opatření, aby se internovaní biskupové nedostali na koncil třeba vycestováním přes některý stát socialistického bloku: „Vážený soudruhu, na III. část vatikánského koncilu v Římě v době od 14. 9. do 20. 11. [1964], byli pozváni všichni biskupové z ČSSR. Do oficiální delegace nebyli však zařazeni biskupové, kteří nejsou v duchovní správě (to jest, nevykonávají církevní funkce). Je pravděpodobné, že tito biskupové se budou snažit využít možnosti rozšířeného turistického ruchu a budou chtít vycestovat z ČSSR jako turisté na fingovanou návštěvu známých, či jiným podobným způsobem. Není vyloučeno, že se budou snažit vycestovat i přes lidově-demokratické státy. Žádáme Vás proto, o projednání s příslušnými orgány krajské správy Ministerstva vnitra, takových opatření, aby biskupům ubytovaným ve Vašem kraji, nebyl dán do konce tohoto roku souhlas k jakémukoli vycestování mimo území ČSSR. Vycestování oficiální delegace na koncil je zajišťováno ústředně.“¹⁶

Internovaní hodnostáři se tak o jednání koncilu mohli dozvědět jen to, co přes cenzuru propustil domácí československý tisk, či co jako „horkou novinku“ přinesla návštěva, která čerpala nejčastěji ze zpráv zahraničního rozhlasu. Pokud prolistujeme stránky Rudého práva z období konání koncilu, zjistíme, že koncilové problematice jsou věnovány jen tiskové zprávy uvnitř listu, eventuálně články k tématu světového míru či kritika některých členů koncilu, kteří se snažili o to, aby se koncil negativně vymezil vůči komunismu. Druhým nejčtenějším deníkem v té době byla Lidová demokracie, orgán Československé strany lidové. V tomto deníku, na rozdíl od Rudého práva, vzhledem k převážně křesťanské členské základně

v Paběnicích, kde pobýval i při zahájení koncilu. Na jaře v roce 1963 se biskup Josef Hlouch léčil v lázních a odtud byl odeslán do charitního domova v Kocelířově u Svitav. Z internace byl propuštěn až na jaře roku 1968. Srov. WEIS, Martin, *Josef Hlouch – Zeugnis des Märtyrers im Spiegel der Archívdokumente*, in: Theologos č. 1/2012, Prešov, s. 55–65.

¹⁵ K působení prorežimních kněží v Československu srov. studii VLČEK, Vojtěch, *Služebníci nevěrní*, in: Theologické texty č. 2/2003, Praha, s. 60–63.

¹⁶ Státní oblastní archiv v Třeboni, f. Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, Sekretariát pro věci církevní (1959–1977), k. 11, sign. 460, č. j. 015651/64. Přípis Ministerstva školství a kultury ze dne 26. srpna 1964 určený k rukám předsedy Jihočeského krajského národního výboru v Českých Budějovicích. Dle rukopisných poznámek učiněných na rubu přípisu dne 31. srpna 1964 celou záležitost převzal k vyřízení krajský církevní tajemník Leo Drozdek, který uvedenou záležitost projednal 1. září 1964 s bezpečnostním referentem.

Československé strany lidové, byla koncilním zasedáním věnována mnohem větší pozornost, i když i zde se v mnoha případech jednalo o ideologicky prorežimní články – zejména pokud byly z pera smutně proslulého, komunistického režimu loajálního katolického kněze Josefa Plojhara.¹⁷

4. Římské cesty biskupa Josefa Hloucha v letech 1968 a 1969

Po dočasné změně politických poměrů v Československu na jaře 1968 došlo i k návratu internovaného biskupa Josefa Hloucha na biskupský stolec českobudějovický. Dne 24. května 1968 přijal biskupa Hloucha ministr kultury Miroslav Galuška, aby přijal jeho slib věrnosti státu. Vzápětí po složení tohoto slibu biskup Hlouch obdržel státní souhlas k výkonu funkce diecézního biskupa v Českých Budějovicích a nic mu již nebránilo, aby se opět ujal svého úřadu, což se stalo při slavnostní liturgii v katedrálním chrámu sv. Mikuláše dne 9. června 1968.¹⁸

Biskup Josef Hlouch na podzim – počátkem října – roku 1968 vykonal návštěvu Apoštolského stolce, aby papeži Pavlu VI. podal informace o létech, která nuceně prožil mimo diecézi i o stavu diecéze, do které se navrátil. Podmínky návštěvy v Římě nejspíše dojednal biskup Josef Hlouch 22. června 1968 v Nitře na smutečních obřadech za zesnulého arcibiskupa Eduarda Nécseye, neboť na nich se setkal i s vyslancem Apoštolského stolce kardinálem Agostinem Casarolim.

Papež Pavel VI. spolu s mnohými kuriálními kardinály přijal Josefa Hloucha s velkou láskou a úctou, která se prokazuje jen vyznavačům trpícím pro víru. První cesta biskupa Hloucha po návratu z internace byla biskupem v úředním věstníku diecéze komentována následovně: „Ve dnech 7. – 18. října vykonal jsem pouť do Říma a návštěvu Svatého Otce. Přináším Vám pozdrav z Věčného města obětí! Od hrobů mučedníků a vyznavačů, z míst dýšících mocnou vírou a láskou jak k Bohu, tak bližnímu. Setkáváme se tam s národy všech světadílů. Vidíte, jak velká, chápete, že nesmrtelná jest Církev svatá, poněvadž je tajemným tělem Kristovým, zbudována na jeho božské pravdě a milosti a lásce, která všechny věky překonává.

¹⁷ K problematice podrobněji srov. WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze bez pastýře*, in: *Studia theologica* č. 2/2002, Olomouc, s. 60–66, a WEIS, Martin, *Realisierung der Abschlüsse des II. vatikanischen Konzils durch Josef Hlouch, Bischof von Budweis*, *Notitiae historiae ecclesiae* č. 1/2012, Ružomberok, s. 26–36.

¹⁸ Podrobněji k návratu srov. WEIS, Martin, *Josef Hlouch, Pastýř a homiletik*, Praha, 2016, 286 s., kde je uveřejněn přepis všech projevů při uvítání biskupa v diecézi i biskupův pastýřský list a pozdravení věřícím diecéze.

Hlásá to i ten prostý kříž v Kolosseu, kde vykrvácel velký Ignác Antiošský, Priska, Vít, Modesta, Krescencie, Martina a legie těch, kdož jsou nejslavnější, poněvadž projevili věrnost největší. Též pozdrav z Assisi, od sv. Františka a sv. Kláry, kteří tu byli nejchudobnější, ale do věčnosti vešli nejbohatší. Svátý Otec mne přijal, jak jen může otec přijmout syna, ale ve mně i celou diecézi i náš národ. Radoval se z každého projevu víry a náboženského života i pozdravů, které jsem mu od Vás donesl. Nejvíc ho potěšilo, že letos mnohem více dětí bude vyučováno ve svatém náboženství. Všem Vám, kněžím i osobám řeholním a všemu lidu Svátý Otec žehná; žádá mne, abych Vám vyřídil jeho pozdravy a požehnání, ujišťuje, že denně se modlí za náš národ a slibuje, že bude za nás obětovat mši svatou! Všem Vám přináším od Svatého Otce požehnání vpravdě otcovské.¹⁹

Po návratu z cesty biskup Josef Hlouch poskytl rozhovor novinářům regionálního deníku Jihočeská pravda, ve kterém na dotaz, jaký byl účel jeho cesty do Říma, a co její výsledek přináší pro jeho práci v Českobudějovické diecézi, odpověděl takto: „Jel jsem do Říma, jak je to posvátným zvykem po nastoupení na biskupský stolec. Jel jsem na pouť za svou diecézi. Výsledek dnů ve věčném městě je bohatý. Město největší slávy, město mučedníků a světců. Ohnisko života a kultury, shromaždiště všech národů. Člověk si odtud nese radost a sílu i vážné poslání. Velikost obětí, která tam mluví ze všech monumentálních památek, nedovoluje být maličkým. Tam vdechujete energii, radost, naději, ale jenom tu ušlechtilou. Víra tam sblíží lidi z celého světa. Vidíte pojítka jednoty a tím je život, prožíváte posilu a posvěcení té jednoty a tím je víra. Mocný živý hlas dějin, volající ze všech těch monumentálních památek, vlévá optimismus, že dobro je nepřemožitelné, že není síly, která by přemohla lásku, jaká tu mluvila již před devatenácti sty lety. Mocné sloupy kdysi rozmařilého, pyšného a násilného Říma leží tam rozbity, ale nad nimi ční kříž, poněvadž na něm vládl Kristus láskou a milosrdenstvím. A tak Řím nezdolal pravdu hloučku chudých křesťanů. Nesu pozdrav od Svatého Otce, který miluje náš národ láskou jedinečnou. Denně sleduje události a denně se za nás modlí. Denně obětuje mši svatou. Nesu i radostný pozdrav mnohých národů, které se o nás domnívaly věci zkreslené, ale tváře se rozzářily, když jsem vykládal o naší víře a zbožnosti, o jednotě národů a důvěře k naší vládě.“²⁰

¹⁹ Oběžník biskupského ordinariátu v Českých Budějovicích č. j. 460/68 ze dne 22. října 1968, cyklostyl. Dokumentace ve vlastnictví autora.

²⁰ *Křesťané podporují jednotu našich národů*, Interview s biskupem Hlouchem, in: Jihočeská pravda č. 265/1968 (5. listopad 1968), České Budějovice, s. 5.

Další dvě cesty do Říma vykonal biskup Josef Hlouch v následujícím roce 1969. Dne 14. února 1969 se v bazilice sv. Petra pod předsednictvím papeže Pavla VI. konala národní poutě ke cti sv. Cyrila. Poutě se účastnili biskupové František Tomášek z Prahy, Stanislav Zela z Olomouce, Štěpán Trochta z Lito-měřic, Josef Hlouch z Českých Budějovic, Karel Skoupý z Brna, Ambrož Lazík z Trnavy, Robert Pobožný z Rožňavy, kardinál Josef Beran, kardinál Franjo Seper z Jugoslávie a biskup Michal Rusňák ze Spojených států amerických. Papež v promluvě k poutníkům vyslovil přání, aby všechny naše diecéze měly dobré pastýře a aby byly obsazeny biskupy. Papež také připomenul, že podle jeho mínění není opravdové spravedlnosti tam, kde se neuplatňuje stejně vůči všem. Prohlásil, že věří v návrat ráje mezi všechny lidi a že náboženské hodnoty nemají vzdalovat, ale podněcovat věřícího k hledání přirozeného blaha a zdravých lidských hodnot – života, kultury, práce, vlasti. Papež ve své promluvě též ocenil, že se český a slovenský národ vždy vyznačovaly oddaností hodnotám, jakými jsou pravda, svoboda, mír.²¹

O několik měsíců později, v květnu 1969, přicestoval biskup Josef Hlouch do Říma podruhé. Dne 22. května 1969 se spolu s biskupy Františkem Tomáškem, Štěpánem Trochtou a Karlem Skoupým účastnil ve velechrámu sv. Petra pohřbu zesnulého kardinála Josefa Berana. Biskupa Josefa Hloucha na této cestě doprovázel i jeho sekretář Miloslav Vlček. Pohřební obřady vedl papež Pavel VI.²²

O své dojmy z těchto cest do Říma se biskup Josef Hlouch podělil s věřícími jak ve formě pastýřských listů, tak při svých promluvách. Tak např. v pastýřském listu věnovaném kněžským povoláním takto vzpomíná a zároveň burcuje: „Bylo to úchvatné, když toho 14. února ve výročí smrti sv. Cyrila ve velechrámu sv. Petra v Římě hřímalo jásavým »Ejhle oltář Hospodinův září«. Myslel jsem tu na vás! Dopustíte, aby ty oltáře pohasly a svatyně zpustly? Okolo zpustlých svatyně a mrtvých oltářů by nebyl zemský ráj ani na pohled, a s národem, který by Boha neznal a neuznával, by bylo zle a života by se zmocnily spodní, ničivé proudy.«²³

²¹ Podrobný popis národní poutě je včetně bohatého fotografického materiálu otištěn v časopise Svět v obrazech č. 11/1969 (13. březen 1969), Praha, s. 13–17.

²² SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav V., *Kardinál Josef Beran, Životní příběh velkého vyhnance*, Praha, 2008, s. 11–14.

²³ WEIS, Martin, *Josef Hlouch, Pastýř a homiletik*, s. 85–88.

5. Poslední cesta biskupa Josefa Hloucha do Říma

Biskupem výše zmíněné spodní ničivé proudy bojovného ateismu nabíraly v době tzv. normalizace na síle. Biskupovi Josefu Hlouchovi se neustále zhoršoval zdravotní stav, k čemuž velkou měrou přispíval i tlak státní moci na biskupa, aby byl „rozumný“, tj. povolný a plnil bez výhrad všechny příkazy. Účast na pohřbu brněnského biskupa Karla Skoupého 22. února 1972 spolu s rostoucím tlakem státní moci vedly k tomu, že biskup Josef Hlouch sepsal počátkem března svou závěť. V březnu 1972 také obdržel biskup Hlouch pozvání od papeže Pavla VI. k pracovní návštěvě Říma.

Biskup Josef Hlouch skutečnost návštěvy Říma oznámil v oběžníku kněžím a lidu diecéze: „Drazí spolubratři, odjíždím na poradu Kongregace pro biskupy v Římě. Na posvátná místa v srdci křesťanstva ponesu modlitbu i Vaše kněžské snahy a starosti. Až budu předávat Svatému Otci album naší obnovené katedrály, poprosím o zvláštní požehnání pro Vás i pro Váš lid. Potom zůstanu na pozvání Svatého Otce na rekreaci po své vážné chorobě, ze které povstat mi dal dobrotivý Bůh na modlitby Vaše i Vašich věřících. Proto do konce dubna budu mimo diecézi. Prosím, aby se mnou šly i Vaše modlitby. Již se těším na návrat a všem Vám ze srdce žehnám.“²⁴

Jaký byl jeho poslední pobyt v Římě? Zachovalo se velice dojemné svědectví, které vydal pouhých pět dnů před svou smrtí. Toto zajímavé svědectví, které pronesl 5. června 1972 jako součást promluvy k řeholním sestřám Nejsvětější svátosti, bylo nahráno na magnetofon a následně přepsáno, takže máme k dispozici autentická biskupova slova. Z nich je zřejmé, že biskup Hlouch, ve svém pokorném a zároveň zmučeném a vyčerpaném vzezření, ve všech zúčastněných prelátech, včetně papeže Pavla VI., budil dojem živoucího svědka víry a budoucího mučedníka: „No a tak, jak víte, byl jsem v Římě na poradách té Kongregace pro biskupy, kde jsem poradcem neboli konsultorem. Potom Svatý Otec, když zvěděl, jak jsem byl nemocen, tak nařídil, aby mně připravili někde v blízkosti Říma nějakou rekreaci, poněvadž jsem doma žádnou neměl, a hned jsem zašel prostě na brázdu hlubokou, někdy tvrdou, ale většinou dlouhou a dlouhou

²⁴ Oběžník biskupské konsistoře v Českých Budějovicích č. j. 212/72 ze dne 17. dubna 1972, cyklostyl. Dokumentace ve vlastnictví autora.

brázdu. Tak z těch vzpomínek na Svatého Otce: Vždy zvláštním způsobem mne pověřoval. Říkal – jdi k nim, těm sestrám, těm hvězdám našeho křesťanského života a řekni jim, jak se z nich raduji. Raduji se z dvojího důvodu. Za první, že tam nebylo lásky k Bohu svátostnému. Tam naopak se množí případy, že těch adorací věčných, nebo trvalých, někde aspoň přes den, někde aspoň nějaký den. To je první. A to druhé. On říká, jak se to tady v tom západním světě uvolňuje, všechno to volá: zbavit se jakýchsi pout. To je ten liberalismus, to je herese, to je odpad od evangelia, to je odpad od evangelijních rad. Pravý opak my vidíme tam u vás. Už tam mají [míněno sestry Nejsvětější svátosti] obnovené stanovy, které jsou aggiornamentem sice a mají respekt k podnětům dnešní doby, jeho potřebám a požadavkům, ale zároveň drží se toho ducha posvátných hodnot. Mají odvahu ke křesťanské askesi, k následování Krista Pána a k zachování svatých slibů. To je kontrast proti tomu západnímu světu. A Svatý Otec říká: My doufáme, že vy tam, kde máte potíže, a my o nich víme, že vy tam vytvoříte protiváhu proti tomu lehkému zboží, proti těm plevám – to jsem přidal já, Svatý Otec mluví jemněji – proti těm plevám vytváří se protiváha, že to prostě tedy vyváží a že budou takovým opěrným sloupem celé Církvi svaté. Toto smýšlení je tam o nás všude, já přijdu ke kardinálu Confalonierimu, to je prefekt té kongregace, kde jsem poradcem, a prosím o požehnání: Žádné požehnání ti nedám, ale ty mně dáš požehnání. Eminence, to je obráceno vzhůru nohama. Žádné vzhůru nohama, ty mi dáš požehnání. Ty jsi tam z té země vyznavačů, kde je ještě čistá víra, a kde je ještě snaha o náboženský život. A to jeden vedle druhého. Já jsem nedostal od žádného požehnání. Všichni chtěli, abych jim já žehnal. Kardinálu Villotovi, kardinálu Antoniuttimu, to je ten, co má na starosti řehole atd. Všichni téhož smýšlení. Já bych vám toho chtěl tolik říci, ale potřeboval bych celé exercicie, abych vám to všechno pověděl...²⁵

O pár dní později, po této živoucí vzpomínce, v důsledku velice těžkého a brutálně vedeného pohovoru s tehdejším krajským církevním tajemníkem Leo Drozd-kem, biskup Josef Hlouch umírá nekrvavou mučednickou smrtí na srdeční selhání 10. června 1972.

²⁵ Přepis magnetofonového záznamu promluvy biskupa Josefa Hloucha ze dne 5. června 1972. Dokumentace ve vlastnictví autora.

Resumé

Autor na základě studia archivních pramenů a dosud nepublikovaných svědectví pamětníků dokumentuje na postavě devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha nepřátelské postoje komunistického režimu vůči svobodnému osobnímu styku katolických biskupů v tehdejší Československu s Apoštolským stolcem. Přitom nutno poznamenat, že pokud se v období krátkého politického uvolnění v letech 1968 a 1969 podařilo biskupům do Říma vycestovat, jejich setkání s papežem a zástupci kurie bylo vzájemně obohacující. Bylo to takřkajíc setkání dvou světů, oddělených od sebe někdy více, někdy méně nepropustnou „železnou oponou“.

Summary

Roman Journeys of Bishop Josef Hlouch

On the basis of archive sources and unpublished witness testimonies, the author documents hostile attitudes of the communist regime towards free personal contact of Catholic bishops in former Czechoslovakia with the Apostolic See, with respect to the figure of the ninth bishop of České Budějovice Josef Hlouch. It should be noted that if, during the period of political easing in 1968 and 1969, bishops were able to travel to Rome, their meetings with the Pope and the representatives of the Curia were mutually enriching. It was a meeting of two worlds, separated from each other by another, sometimes less impervious, “iron curtain”.

Zusammenfassung

Reisen nach Rom des Bischofs Josef Hlouch

Auf der Grundlage des Studiums der Archivquellen und der bis jetzt nicht veröffentlichten Zeugnisse der Zeitgenossen dokumentiert der Autor am Beispiel des Bischofs zu Budweis Josef Hlouch die feindliche Stellung des kommunistischen Regimes zu den freien persönlichen Kontakten zwischen den katholischen Bischöfen und dem Heiligen Stuhl. Es muss bemerkt werden, dass, als es in der kurzen Zeit der politischen Auflockerung in den Jahren 1968 und 1969 den Bischöfen gelang, nach Rom auszureisen, ihre gemeinsamen Treffen mit dem Papst und den Vertretern der Kurie beiderseitig bereichernd. Es ging so zu sagen um ein Treffen zwei Welten, die voneinander durch einen mehr oder weniger durchtretbaren „eisernen Vorhang“ getrennt wurden.

Riassunto

Viaggi romani del vescovo Josef Hlouch

Basandosi sulle fonti d'archivio e testimonianze finora non pubblicate l'autore documenta sul nono vescovo della sede di České Budějovice atteggiamenti ostili del regime comunista verso qualsiasi contatto personale libero dei vescovi cattolici in Cecoslovacchia con la Santa Sede. Bisogna sottolineare che i viaggi di vescovi a Roma, svoltesi nel periodo del breve disgelo politico tra gli anni 1968/1969, ed i loro incontri con il Papa e diversi rappresentanti della Curia portarono un arricchimento reciproco. Erano incontri di due mondi, divisi uno dall'altro con la cortina di ferro penetrabile una volta di più, un'altra di meno.

Klíčová slova: Českobudějovická diecéze, biskup Josef Hlouch, komunistická totalita, cesty do Říma

Keywords: Diocese of České Budějovice, Bishop Josef Hlouch, communist totality, journeys to Rome

Autor

Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., se narodil v roce 1962 v Českých Budějovicích. Po studiích na Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích absolvoval postgraduální studium na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, kde získal roku 1994 licenciát teologie a roku 1996 doktorát teologie. Roku 1998 začal působit jako odborný asistent na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Habilitoval se roku 2005 na Katolické univerzitě v Ružomberku. V roce 2007 získal titul doktora pedagogiky. Profesorem katolické teologie byl jmenován roku 2011. Odborně se věnuje především dějinám církvi v období komunistické totality.

Professor ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., was born in 1962 in České Budějovice. Following his studies at the Roman Catholic Cyril and Methodius School of Theology in Litoměřice he completed the graduate program at the School of Catholic Theology of Charles University in Prague, where he was awarded a licentiate in theology in 1994 and a doctorate in theology in 1996. In 1998, he began to work as an assistant professor at the School of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice. In 2005, he was awarded an associate professorship at the Catholic University in Ružomberok (Slovakia). In 2007, he was awarded the degree of Doctor of Pedagogy. In 2011, he was appointed

a professor of Catholic theology. In his research, he focuses on 20th century history, particularly on the situation of churches under communist totalitarian regimes.

Univ.-Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., geboren 1962 in Budweis. Nach dem Studium an der Römisch-katholischen Kyrill- und Methodischen Theologischen Fakultät in Leitmeritz absolvierte er Aufbaustudium an der Katholisch-theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo er Lizentiat und danach Doktorat der Theologie in 1994, bzw. 1996 erwarb. Im Jahre 1998 begann er als wissenschaftlicher Mitarbeiter an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis zu arbeiten. Im Jahre 2005 folgte seine Habilitation an der Katholischen Universität in Ružomberok (Slowakei). In 2007 erwarb er den Doktorat der Pädagogik. In 2011 wurde er zum Professor der katholischen Theologie ernannt. Fachberuflich beschäftigt er sich insbesondere mit der Geschichte des 20. Jahrhunderts und der Forschung der Wirkung der Kirchen in der Zeit des kommunistischen Regimes.

Professore ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., nato nel 1962, è originario di České Budějovice. Dopo gli studi alla Facoltà di Teologia Romano-cattolica dei Ss. Cirillo e Metodio a Litoměřice e gli studi di ricerca alla Facoltà di Teologia Cattolica della Università Carolina a Praga nel 1994 ottenne la licenza in teologia e nel 1996 il dottorato in teologia. Dal 1998 era attivo come assistente specializzato della Facoltà di Teologia della Università di Boemia Meridionale in České Budějovice. Si è abilitato nel 2005 alla Università Cattolica di Ružomberok (Slovacchia). Nel 2007 gli è stato conferito il dottorato in pedagogia. Nominato professore di teologia cattolica nel 2011, si dedica soprattutto alla storia del '900 e nel suo ambito alla ricerca sulle Chiese nel periodo della totalità comunista.

prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Kněžská 8

370 01 České Budějovice

e-mail: weis@tf.jcu.cz